

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА
УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія викладачів природничих дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

**Проректор
з науково-методичної
та навчальної роботи**

О.Б.Жильцов

2015 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Охорона праці

галузь знань

0304 Право

0202 Мистецтво

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність

5.03040101 Правознавство

5.02020401 Музичне мистецтво

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення

Університетський коледж імені Бориса Грінченка

(назва інституту, факультету, відділення)

Київ - 2015

Робоча програма «Охорона праці» для студентів
галузь знань 0304 Право; 0202 Мистецтво
спеціальність 5.03040101 Правознавство; 5.02020401 Музичне мистецтво

“25” серпня 2015 року - 17 с.

Розробник: Кравченко Наталія Володимирівна,
старший викладач циклової комісії природничих дисциплін
Університетського коледжу Київського університету
імені Бориса Грінченка

Робоча програма затверджена на засіданні циклової комісії природничих дисциплін

Протокол № 1 від. “25” серпня 2015 року
Голова циклової комісії Глухенька Л.М.

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом, структура типова
Заступник директора
з навчальної роботи (С.І Дем'яненко)
Заступник директора
з навчально-методичної роботи (З.Л. Гейхман)

Схвалено Методичною радою Університетського коледжу
Київського університету імені Бориса Грінченка

Протокол № 1 від. “31” серпня 2015 року

Голова (М.В.Братко)

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань 0304 Право 0202 Мистецтво	Нормативна
Модулів – 2	Спеціальність 5.03040101 «Правознавство» 5.02020401 «Музичне мистецтво»	
Змістових модулів – 2		
Загальна кількість годин – 72 год		
	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>молодший спеціаліст</i>	Рік підготовки: 2 (4)
		Семестр: 4 (8)
		Лекції 16 год.
		Семінарські: 12 год.
		Самостійна робота: 32 год.
		Індивідуальні завдання: 8 год.
		Модульний контроль 4 год.
		Вид контролю: залік

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Охорона праці (ОП) – нормативна дисципліна, яка вивчається з метою формування у майбутніх фахівців із вищою освітою необхідного в їхній професійній діяльності рівня знань та умінь із правових та організаційних питань охорони праці, виробничої санітарії, безпеки процесів праці та пожежної безпеки, визначеного відповідними державними стандартами освіти, а також активної позиції щодо практичної реалізації принципу пріоритетності охорони життя та здоров'я працівників.

Вивчення зазначеної дисципліни пов'язана з тим, що разом із науково - технічним прогресом, поліпшенням умов праці, зменшенням долі некваліфікованої ручної праці, виведенням працівників із зони шкідливого виробництва, людина стала заручником. Допускаються серйозні виробничі аварії з груповими нещасними випадками. Практика показує, що ліквідація нещасних випадків, аварій та катастроф на виробництві потребує значно більших затрат, ніж їх попередження.

Працівник, що володіє професійними навичками та знаннями правил безпеки, передбачає можливість одержати травму чи набути професійне захворювання і застосовує знання і заходи для зменшення або і зовсім виключення такої можливості. Тому вивчення дисципліни, що стосується охорони праці сприятиме зменшенню виробничого ризику та збереженню життя і здоров'я багатьох людей.

Метою вивчення дисципліни є: формування у майбутніх фахівців певного рівня знань з правових та організаційних питань охорони праці, фізіології, гігієни праці, виробничої санітарії та безпеки, а також вироблення компетенційних умінь для забезпечення оптимального управління охороною праці на об'єктах МВС України, господарської, економічної та науково-освітньої діяльності⁴ формування відповідальності за особисту і колективну безпеку, усвідомлення необхідності обов'язкового виконання в повному обсязі всіх заходів гарантування безпеки праці на робочих місцях.

Завдання вивчення дисципліни:

- аналіз сучасного національного та міжнародного законодавства щодо охорони праці;
- вивчення процесу організації охорони праці на підприємстві;
- вміння провести розслідування нещасних випадків та аварій на виробництві;
- облік професійних захворювань на підприємстві;
- вивчення категорій «виробнича санітарія» та «гігієна праці»;
- аналіз сучасних вимог щодо електробезпеки та основ пожежної безпеки.

Завдання вивчення дисципліни полягає у набутті студентами знань, умінь і здатностей (компетенцій) ефективно вирішувати завдання професійної діяльності з обов'язковим урахуванням вимог охорони праці та гарантування збереження життя, здоров'я та працездатності у сфері професійної діяльності юристів.

Компетенції, якими має оволодіти студент у процесі вивчення дисципліни

У результаті вивчення дисципліни студент повинен:

Основні загальнокультурні та професійні компетенції:

В результаті вивчення дисципліни "Охорона праці" молодші спеціалісти з відповідних спеціальностей та напрямів підготовки повинні бути здатними до вирішення професійних задач діяльності, пов'язаних з забезпеченням життя, здоров'я і працездатності під час роботи та мати такі основні загальнокультурні та професійні компетенції з охорони праці:

Загальнокультурні компетенції.

- здатність до ефективного використання положень нормативно-правових документів в своїй діяльності;
- володіння основними методами збереження здоров'я та працездатності виробничого персоналу.

Професійні компетенції

в виробничо-технологічній діяльності:

- обґрунтування вибору безпечних режимів, параметрів, виробничих процесів (в галузі діяльності);
- ефективне виконання функцій, обов'язків і повноважень з охорони праці на робочому місці, у виробничому колективі;
- проведення заходів щодо усунення причин нещасних випадків і професійних захворювань на виробництві;

в організаційно-управлінській діяльності:

- проведення заходів з профілактики виробничого травматизму та професійної захворюваності;
- здатність до організації діяльності у складі первинного виробничого колективу з обов'язковим урахуванням вимог охорони праці;
- методичне забезпечення і проведення навчання та перевірки знань з питань охорони праці серед працівників організації (підрозділу);

в проектно-конструкторській діяльності:

- впровадження безпечних технологій, вибір оптимальних умов і режимів праці, проектування та організація робочих місць на основі сучасних технологічних та наукових досягнень в галузі охорони праці.

Зміст курсу розроблено з врахуванням положень кредитно-модульного навчання. Вміщено короткі пояснення щодо організації роботи за даною системою. Таблиці модульного контролю та контролю за систематичною та активною роботою допоможуть студентам самостійно вести облік виконаної роботи і робити відповідно підрахунки.

Загальний обсяг годин відведених на вивчення дисципліни складає:

72 години, з них: 16 годин – лекційні, 12 годин – семінарські заняття, 8 годин – індивідуальна робота, , 32 години – самостійна робота в поза навчальний час, 4 години – модульний контроль. Курс вивчення студентами дисципліни «Основи охорони праці» завершується підсумковим контролем – заліком.

3.Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Тема 1: Загальні питання охорони праці. Основні законодавчі акти України з охорони праці

Тема 2. Державне управління охороною праці, державний нагляд і громадський контроль за охороною праці

Тема 3: Права працівників на ОП при роботі на підприємстві. Профілактика травматизму та професійних захворювань

Тема 4: Навчання з питань охорони праці

Змістовий модуль II.

ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ВИРОБНИЧОЇ БЕЗПЕКИ

ФІЗІОЛОГІЯ ТА ГІГІЄНА ПРАЦІ, ВИРОБНИЧА САНІТАРІЯ

Тема 5: Основи фізіології та гігієни праці. Поняття про виробничу санітарію.

Тема 6: Чинники мікроклімату робочої зони та їх вплив на стан здоров'я. Електробезпека.

Тема 7: Основи виробничої безпеки. Електробезпека.

Тема 8: Основи пожежної безпеки. Система пожежного захисту.

4. Структура навчальної дисципліни з «Охорони праці»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		лекції	с.р	індивід-ні	семінари	мод.к
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ						
Тема 1 Загальні питання охорони праці. Основні законодавчі акти України	10	2	4	2	2	
Тема 2. Державне управління охороною праці, державний нагляд і громадський контроль	6	2	4	-	-	
Тема 3. Охорона праці на підприємстві. Профілактика травматизму та проф. захворювань	10	2	4	2	2	
Тема 4. Навчання з питань охорони праці	4	2	-	-	-	2
Разом за змістовим модулем 1	30	8	12	4	4	2
Змістовий модуль 2. ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ВИРОБНИЧОЇ БЕЗПЕКИ. ФІЗІОЛОГІЯ ТА ГІГІЄНА ПРАЦІ, ВИРОБНИЧА САНІТАРІЯ						
Тема 5. Основи фізіології та гігієни праці. Поняття про виробничу санітарію.	10	2	4	2	2	
Тема 6. Чинники мікроклімату робочої зони та їх вплив на стан здоров'я.	10	2	6	-	2	
Тема 7. Основи виробничої безпеки. Електробезпека.	12	2	6	2	2	
Тема 8. Основи пожежної безпеки. Система пожежного захисту.	12	2	4	2	2	2
Разом за змістовим модулем 2	42	8	20	4	8	2
Всього	72	16	32	8	12	4

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Семінар № 1 <i>Тема: Загальні питання охорони праці. Правові та організаційні основи охорони праці.</i>	2
2	Семінар № 2 <i>Тема: Охорона праці на підприємстві. Профілактика травматизму та професійних захворювань.</i>	2
3	Семінар № 3 <i>Тема: Основи фізіології та гігієни праці. Поняття про виробничу санітарію.</i>	2
4	Семінар № 4 <i>Тема: Чинники мікроклімату робочої зони та їх вплив на стан здоров'я.</i>	2
5	Семінар № 5 <i>Тема: Основи виробничої безпеки. Електробезпека.</i>	2
6	Семінар № 6 <i>Тема: Основи пожежної безпеки. Система пожежного захисту.</i>	2
	Разом	12

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кіль-сть годин	Кіль-сть балів
1	Тема 1. Загальні питання охорони праці. Правові та організаційні основи охорони праці.	4	5
2	Тема 2. Державне управління охороною праці, державний нагляд і громадський контроль за охороною праці.	4	5
3.	Тема 3. Охорона праці на підприємстві. Профілактика травматизму та професійних захворювань.	4	5
4.	Тема 4. Основи фізіології та гігієни праці. Поняття про виробничу санітарію.	4	5
5.	Тема 5. Чинники мікроклімату робочої зони та їх вплив на стан здоров'я.	6	5
6.	Тема 6. Основи виробничої безпеки. Електробезпека.	6	5
7.	Тема 7. Основи пожежної безпеки. Система пожежного захисту.	4	5
	Разом	32	35

**Карта самостійної роботи студентів
ІІІ семестр**

Табл.6.1

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль І ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ			
<u>Тема 1.</u> Загальні питання охорони праці. Основні законодавчі акти України з охорони праці.(4год)	Семінарські заняття. Модульний контроль.	5	I - II
<u>Тема 2.</u> Державне управління охороною праці, державний нагляд і громадський контроль за охороною праці. (4год)	Семінарське заняття, модульний контроль, індивідуальне заняття.	5	III -IV
<u>Тема 3.</u> Охорона праці на підприємстві. Профілактика травматизму та професійних захворювань . (4год)	Семінарські заняття. Модульний контроль.	5	V- VI
Всього: 12год.		15балів	
Змістовий модуль ІІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ВИРОБНИЧОЇ БЕЗПЕКИ. ФІЗІОЛОГІЯ ТА ГІГІЄНА ПРАЦІ, ВИРОБНИЧА САНІТАРІЯ			
<u>Тема 4.</u> Основи фізіології та гігієни праці. Поняття про виробничу санітарію. (4год)	Семінарське заняття, індивідуальне заняття.	5	VII - VIII
<u>Тема 5.</u> Чинники мікроклімату робочої зони та їх вплив на стан здоров'я. (6 год)	Семінарське заняття, індивідуальне заняття	5	IX-X
<u>Тема 6.</u> Основи виробничої безпеки. Електробезпека. (6 год)	Семінарське заняття, індивідуальне заняття	5	X-XI
<u>Тема 7.</u> Основи пожежної безпеки. Система пожежного захисту. (4год)	Семінарське заняття, індивідуальне заняття.	5	XI-XII
Всього: 20 год.		20 балів	
Всього по предмету: 32 год.		35 балів	

7. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні*: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни.

8. Методичне забезпечення.

1. Опорні конспекти лекцій.
2. Плани - конспекти семінарських занять.
3. Робоча навчальна програма.
4. Тестові завдання для поточного контролю знань.
5. Тестові завдання для тематичного оцінювання навчальних досягнень студентів.
6. Засоби підсумкового контролю (комп'ютерна програма тестування, комплекс тестових завдань для підсумкового контролю).
7. Презентації до лекцій.
8. Рекомендації до самостійної роботи студентів.
9. Методичні вказівки щодо виконання ІНДЗ.

9. Методи контролю

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

• **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.

• **Методи письмового контролю:** письмове тестування; підсумкове письмове тестування, звіт, реферат.

• **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.

• **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	зараховано
B	82-89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75-81 (добре)		
D	69-74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60-68 (достатньо)		
FX	35-59 (недостатньо – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	не зараховано
F	1-34 (незадовільно з можливістю повторного складання)		

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Охорона праці» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок. Розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п.ІУ), де визначено види і терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4 бальну) та європейську (ECTS) шкалу подану в таб. 8.2.

Таблиця 8.2.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного(модульного контролю)

Види діяльності	Кількість	Розрахунок	Заг.сума за видами діяльності
1.Лекція(відвідування)	8	8 x 1	8
2. Семінарське заняття(відвідування)	6	6 x 1	6
7 Робота на семінарському занятті	4	4 x 10	40
8. Виконання поточн.к/р	4	4 x 10	40
9. Виконання модульної к/р	2	2 x 25	50
10. Виконання сам.роботи	7	7 x 5	35
Підсумковий рейтинговий бал	179 балів		
Форма контролю - залік			
	179: 100 = 1,79 (коефіцієнт)		

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у таблиці 8.3

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне тестування та самостійна робота							Сума	
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль № 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	179
76				103				

Коефіцієнт: $179:100=1,79$

11. Очікуваний результат

У результаті вивчення нормативної дисципліни «Охорона праці» студенти зможуть

володіти:

- базовими знаннями з правових та організаційних питань з основ охорони праці, - знаннями щодо використання нормативно-правових актів з охорони праці в своїй діяльності;
- базовими знаннями з питань державної політики в галузі охорони праці та основ методичного забезпечення проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці серед працівників організації;
- навичками впровадження і контролю щодо виконання перспективних, оперативних і поточних планів, наказів і розпоряджень органів управління підприємства з охорони праці;
- знаннями з основ фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії, принципами, методами і засобами контролю параметрів шкідливих і небезпечних виробничих чинників на робочих місцях;
- навичками профілактики професійних захворювань і отруєнь на виробництві;
- основними методами збереження здоров'я та працездатності працівників;
- професійними навичками та знаннями правил безпеки;

розуміти:

принципи побудови системи управління охороною праці, її структуру і завдання, організацію охорони праці на підприємстві (виробництві);

аналізувати і прогнозувати:

- основні причини виникнення нещасних випадків, професійних захворювань та отруєнь на виробництві, забезпечення виконання у повному обсязі заходів з колективної та особистої безпеки;
- обстановку і приймати рішення щодо дій у небезпечних та надзвичайних ситуаціях з використанням методів оцінювання і управління ризиками;
- механізми впливу небезпек на людину, визначати характер взаємодії організму людини з небезпеками навколишнього середовища з урахуванням специфіки механізму токсичної дії небезпечних речовин, енергетичного впливу та комбінованої дії вражаючих небезпек;
- вплив шкідливих речовин на організм людини та засоби і заходи захисту від шкідливої дії речовин на виробництві;
- умови праці відповідно до конституційного права кожного громадянина на належні безпечні і здорові умови праці та пріоритету життя і здоров'я працівників;

розпізнавати:

- основні причини виробничого травматизму та професійної захворюваності;
- шкідливі речовини за характером впливу на організм людини;
- основні заходи і засоби захисту працівників від шкідливих і небезпечних виробничих чинників типових для певних видів діяльності, загальні вимоги з техніки безпеки, електро- та пожежної безпеки в установах (організаціях);
- види відповідальності за порушення правил та норм з охорони праці.

12. Рекомендована література

Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці, рекомендовані під час вивчення дисципліни.

1. Закони України

1. Конституція України
2. «Про охорону праці».
3. «Про пожежну безпеку»
4. «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».
5. «Основи законодавства України про охорону здоров'я».
5. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».
6. Кодекс Законів про працю України
7. «Про дорожній рух».
8. «Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».

2. Нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП)

1. 0.00-1.04-07 Правила вибору та застосування індивідуального захисту органів дихання.
2. 0.00-1.21-98 Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів.
3. 0.00-1.31-99 Правила охорони під час експлуатації електронно-обчислювальних машин.
4. 0.00-4.09-07 Типове положення про комісію з питань охорони праці на підприємстві.
5. 0.00-4.11-07 Типове положення про роботу уповноважених трудових колективів з питань охорони праці.
6. 0.00-4.12-05 Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці.
7. 0.00-4.29-94 Положення про навчання неповнолітніх професіям, пов'язаним з важкими роботами і роботами зі шкідливими або небезпечними умовами праці.
8. 0.00-4.35-04 Типове положення про службу охорони праці.
9. 0.00-6.02-04 Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві.
10. 0.00-8.01-93 Перелік посад посадових осіб, які зобов'язані проходити попередню і періодичну перевірку знань з охорони праці.
11. 0.03-4.02-94 Положення про медичний огляд працівників певних категорій.

12. Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально – виховного процесу в навчальних закладах.
13. 0.01-1.01-05 Правила пожежної безпеки в Україні.
14. Безпека життєдіяльності. Нормативні документи для навчальних закладів.

3. Основна література

1. Жидецький В.Ц. «Основи охорони праці»: підручник – 4-е видання, доповнене і перероблене/ В.Ц. Жидецький - К.: Знання, 2010 - 375 с + компакт диск.
2. Гадзюк М.П. «Основи охорони праці»: підручник/ М.П. Гадзюк, Є.П. Желібо, М.О. Халімовський – К.: Каравелла. 2008 – 384 с.
3. Грибан В.Г. «Охорона праці»: підручник/ В.Г. Грибан, О.В. Негодченко– К.: Центр учбової літератури , 2011 – 280 с.
4. Атаманчук П.С. «Основи охорони праці»: підручник / П.С. Атаманчук, В.В. Мендерецький. О.П. Панчук, О.Г. Чорна– К.: Центр учбової літератури. 2011 – 224 с.
5. Лапін В.М. «Основи охорони праці»: підручник/ В.М. Лапін– Львів: ЛБІ НБУ, 2004 – 142 с.
6. Грищук В.М. «Основи охорони праці»: підручник/ В.М. Грищук– К.: Кондор, 2010 – 240
7. Ткачук К.Н. «Охорона праці та промислова безпека»: навчальний посібник / К.Н.Ткачук, В.В. Зацарний, Р.В. Сабарно, – К.: Лібра. 2010 – 268 с.
8. Русаловський А.В. «Правові та організаційні питання охорони праці»: навчальний посібник – 4-е видання, доповнене та перероблене/ А.В. Русаловський– К.: Університет. 2009. – 295 с.
9. Гогіташвілі Г.Г. «Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами»: навчальний посібник/ Г.Г. Гогіташвілі, Є.Т. Карчевський, В.М. Лапін– К.: Знання. 2010. – 367 с.
10. Трахтенберг І.М. «Гігієна праці та виробнича санітарія» посібник/ І.М. Трахтенберг, М.М. Коршун, О.В. Чебанова – К.: Знання. 2007. – 464 с.
11. Жидецький В.Ц. «Основи охорони праці» навчальний посібник/ В.Ц. Жидецький, В.С. Джигирей, В.М. Сторожук – Львів.: Афіша. 2007. – 352 с.
12. Жидецький В.Ц. «Охорона праці користувачів комп’ютерів»: навчальний посібник / В.Ц. Жидецький– Львів.: Афіша, 2010. – 176 с.

4. Додаткова література

1. Ткачук К.Н. «Охорона праці та промислова безпека»: навчальний посібник / К.Н. Ткачук, В.В. Зацарний, Р.В. Сабарно, С.Ф. Каштанов, С.Ф. Третьякова, К.К. Ткачук, А.В. Чадюк, за редакцією К.Н. Ткачука, В.В. Зацарного– К, 2009.
2. Пістун І.П. «Охорона праці. Законодавство, організація роботи»: навчальний посібник/ І.П. Пістун– Львів.: Тріада плюс, 2010 – 648 с.
3. Серіков Я.О. «Основи охорони праці»: навчальний посібник/ Я.О. Серіков – Харьков.: ХНАМГ , 2007 - 352 с.

4. Березуцький В.В. Лабораторний практикум з курсу «Основи охорони праці»/ В.В. Березуцький, Т.С. Бондаренко, Л.А. Васьковець та інші: Харків.: Факти, 2005 – 348 с.

5. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 07.02.2008 р.

Інтернет – ресурси

1. <http://www.dnopr.kiev> – офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду.

2. <http://www.mov.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства освіти і науки. Молоді та спорту України.

3. <http://www.mns.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства надзвичайних ситуацій України.

4. <http://www.social.org.ua> – офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

5. <http://base.safework.ru/sloenc> - енциклопедія по охране и безопасности труда МОТ.

6. <http://base.safework.ru/safework> - библиотека безопасного труда МОТ.

7. <http://www.nau.ua> – інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)»

8. <http://www.tehdoc.ru> – интернет-проект «Техдок.ру» - ресурс, посвящений вопросам охраны труда и промышленной безопасности.

9. <http://www.kodeks-luks.ru> – нормативные документы в области охраны труда.

10. <http://op.kri.ua> – портал НТУУ «КПІ». Матеріали з питань охорони праці.

11. <http://op.kri.ua> – сайт кафедри охорони праці, промислової та цивільної безпеки «НТУУ» КПІ.